

Лужанський Олександр

аспірант кафедри дошкільної та початкової освіти,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
м. Ізмаїл, Україна

luzhanskyi.alexandr@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-МЕДІАЦІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАГІСТРАНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

***Анотація.** Стаття присвячена вивченню педагогічних умов задля ефективного формування соціально-медіаційних компетентностей у магістрантів педагогічних спеціальностей. Розглянуто ключові компоненти компетентності, визначено педагогічні умови формування соціально-медіаційної компетенції у майбутніх фахівців, зокрема: інтеграція міжнародного досвіду медіації у вітчизняну освітню сферу; орієнтація на практикозорієнтованість; акцентування на самостійній дослідницькій роботі здобувачів освіти; упровадження тренінгових технологій у процесі професійної підготовки педагогів; інтеграція окремих елементів медіації в освітній процес; залучення практиків-медіаторів у навчання майбутніх фахівців технологіям педагогічної медіації. Запропоновані умови мають сприяти підвищенню професійної готовності майбутніх педагогів до конструктивного врегулювання конфліктів та створення безпечного освітнього середовища.*

***Ключові слова:** соціально-медіаційні компетентності, медіація, професійна підготовка, педагогічні умови, врегулювання конфліктів.*

***Annotation.** The article is devoted to the study of pedagogical conditions for the effective formation of social-mediation competencies in master's students of pedagogical specialties. The key components of competence are considered, the*

pedagogical conditions for the formation of social-mediation competencies in future specialists are determined, in particular: integration of international experience in mediation into the domestic educational sphere; orientation on practice-orientation; emphasis on independent research work of education seekers; introduction of training technologies in the process of professional training of teachers; integration of individual elements of mediation into the educational process; involvement of practicing mediators in training future specialists in pedagogical mediation technologies. The proposed conditions should contribute to increasing the professional readiness of future teachers for constructive conflict resolution and creation of a safe educational environment.

Key words: *social and mediation competencies, mediation, professional training, pedagogical conditions, conflict resolution.*

Вступ. Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується посиленням ролі соціально-комунікативної компетентності педагога, зокрема, здатності до врегулювання конфліктів і створення сприятливого освітнього середовища. У контексті реформування освітньої системи, реалізації Концепції «Нової української школи» та зростання актуальності питань психологічної безпеки учасників освітнього процесу особливого значення набуває формування у майбутніх педагогів соціально-медіаційних компетентностей. Саме педагог, який володіє медіаційними знаннями та навичками, здатен ефективно запобігати конфліктам, сприяти діалогу між учасниками освітнього процесу, підтримувати атмосферу співпраці й взаємоповаги в закладі освіти. Водночас ефективність медіації безпосередньо залежить від рівня підготовленості педагогів, здатних виступати посередниками в конфліктних ситуаціях, володіти інструментами комунікативної взаємодії та навичками емоційної саморегуляції. Тому формування соціально-медіаційних компетентностей у майбутніх педагогів набуває особливого значення в системі магістерської підготовки. Усвідомлення ролі педагога як посередника й фасилітатора у процесі налагодження діалогу і порозуміння між всіма учасниками освітнього процесу є

необхідною умовою створення безпечного та сприятливого освітнього середовища.

З огляду на це, вирішення питання пошуку ефективних педагогічних умов розвитку соціально-медіаційних компетентностей у магістрантів педагогічних спеціальностей постає як одне з актуальних завдань сучасної педагогічної науки й практики професійної підготовки педагогічних кадрів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ретельне ознайомлення з науковими фондами з проблеми нашого дослідження дозволило узагальнити, що різним аспектам питання використання медіації в освітній сфері присвячено роботи О. Пархоменко (теоретичні основи та етапи медіації) [4], А. Кулик (медіація в Новій українській школі) [3], К. Наровська (організація медіації та документація) [5], Б. Леко і Г. Чуйко (медіація у вирішенні шкільних конфліктів) [6], І. Доляновська (медіація як захист прав дитини) [7] та ін. Водночас питання забезпечення ефективних педагогічних умов формування соціально-медіаційних навичок у магістрантів педагогічних спеціальностей залишається недостатньо розкритим у наукових доробках сучасних дослідників.

Мета статті – визначити і розкрити педагогічні умови, що сприяють формуванню та ефективному розвитку соціально-медіаційних компетентностей у магістрантів педагогічних спеціальностей у процесі їхньої професійної підготовки в закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах підвищених соціальних викликів професійна діяльність педагога потребує не лише глибоких предметних знань, а й наявності цілісної системи компетентностей, серед яких особливе значення мають соціально-медіаційні навички. Під соціально-медіаційними навичками розуміється сукупність умінь та практичних дій, орієнтованих на ефективне вирішення конфліктних ситуацій у педагогічному середовищі. Зважаючи на те, що процес медіації ґрунтується на діалозі, соціально-медіаційні компетентності в першу чергу включають вміння спілкуватися, слухати та проявляти емпатію. На відміну від традиційних комунікативних компетентностей, ці навички передбачають глибше

усвідомлення природи міжособистісної взаємодії, здатність знижувати рівень напруженості та конфліктів, а також вміння педагога досягати порозуміння між учасниками освітнього процесу..

У контексті актуальних концептуальних підходів до визначення професійної компетентності вчителя, зокрема, положень Концепції «Нова українська школа», сучасний педагог має бути здатним організовувати безпечно, доброзичливе та інклюзивне освітнє середовище; застосовувати техніки ненасильницького спілкування та конструктивного діалогу; фасилітувати групову взаємодію учнів; виявляти емпатійність, рефлексивність, а також демонструвати навички емоційної саморегуляції та стресостійкості. Важливою є також здатність до конструктивного врегулювання конфліктів із застосуванням принципів та інструментів медіації.

Аналіз наукових досліджень з питання використання медіації в освітньому процесі дозволяє сформулювати основні структурні компоненти соціально-медіаційної компетентності майбутнього педагога. Ці компоненти охоплюють широкий спектр теоретичних знань і практичних навичок, які забезпечують ефективне вирішення конфліктних ситуацій у педагогічному середовищі та сприяють формуванню здорового, безпечного й підтримуючого освітнього простору. Проаналізуємо основні складові соціально-медіаційної компетентності.

Когнітивний компонент – передбачає наявність у майбутнього педагога системи теоретичних знань, які охоплюють конфліктологію, медіацію, правознавство, вікову психологію, педагогіку партнерства та інші дисципліни, що сприяють успішному врегулюванню міжособистісних суперечок. Доречним є те, що фахівець зі сформованими подібними навичками є обізнаним перш за все з нормативно-правовою базою, що регулює захист прав дитини та реалізацію принципів безпечного освітнього середовища. Це знання дозволяє педагогам не лише ефективно розв'язувати конфлікти, а й гарантувати правову безпеку учасників освітнього процесу.

Операційно-діяльнісний компонент соціально-медіаційної компетентності передбачає володіння фахівцем практичними навичками і вміннями, необхідними для використання медіаційних технологій у реальному педагогічному процесі. До них належать такі навички, як активне слухання, ведення діалогу, фасилітація, рефлексивне мислення, а також застосування стратегій ненасильницької комунікації. Медіаційні технології сприяють створенню атмосфери співпраці та порозуміння, що дозволяє уникати ескалації конфліктів і знаходити взаємоприйнятні рішення для всіх сторін.

Мотиваційно-ціннісний компонент – відображає внутрішню готовність педагога до соціально-медіаційної діяльності. Складовими характеристиками поданого компоненту є настанова на ненасильницьке вирішення конфліктів, толерантність і здатність до емпатії. Педагог має орієнтуватися на збереження гідності кожного учасника освітнього процесу, прагнути до рівноправної взаємодії та бути готовим до конструктивного діалогу в умовах конфлікту. Такий підхід передбачає високу моральну та етичну відповідальність педагога, який здійснює соціально-медіаційну діяльність, забезпечуючи не лише ефективне вирішення конфліктів, а й створення умов для формування культури взаємоповаги в освітньому середовищі.

Слід зауважити, що формування і вдосконалення відповідних навичок у людини відбувається впродовж усього життя, адже кожне покоління характеризується своєю специфікою, а відтак і потребує унікального підходу у тому числі й при вирішенні конфліктних ситуацій. Водночас, якщо увага сфокусована на педагогічній діяльності, то формування вчителя як медіатора відбувається під час його професійного навчання у закладі вищої освіти. Ми схилиємося до думки, що основним періодом навчання, коли доречно акцентувати увагу на формуванні соціально-медіаційних навичок студентів є період навчання у магістратурі. Обумовлюємо це тим, що саме на цьому етапі професійної підготовки здобувачі вже демонструють вищий рівень усвідомленості у виборі майбутньої професії. Водночас, студенти рівня підготовки магістр вже мають базові знання з педагогічної та психологічної

науки та певний досвід, отриманий у ході проходження навчальної практики у закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО).

Емоційно-регулятивний компонент важливою складовою соціально-медіаційної компетентності передбачає здатність педагога до саморегуляції та емоційної стійкості, що є критично важливим у кризових та конфліктних ситуаціях. Дійсно, педагог, який володіє високим рівнем емоційного інтелекту, здатен контролювати свої емоції, що дозволяє йому ефективно управляти емоційними проявами учнів у процесі медіації. Зокрема, здатність до емоційної регуляції дозволяє педагогам підтримувати спокій і конструктивний настрій у ситуаціях стресу або конфлікту, що в свою чергу сприяє успішному розв'язанню конфліктів та мінімізації їх негативних наслідків [4; 7].

Зауважимо, всі вищезазначені компоненти є взаємопов'язаними та взаємозалежними, а їх цілісна інтеграція в освітній процес забезпечує формування повноцінної медіаційної компетентності майбутнього педагога.

Отже, ефективність впровадження в освітньому процесі медіації як соціально-педагогічної технології залежить від низки умов, які важливо забезпечити у процесі магістерської підготовки, а саме: інтеграція міжнародного досвіду медіації у вітчизняну освітню сферу; орієнтація на практикозорієнтованість; акцентування на самостійній дослідницькій роботі здобувачів освіти; упровадження тренінгових технологій у процесі професійної підготовки педагогів; інтеграція окремих елементів медіації в освітній процес; залучення практиків-медіаторів у навчання майбутніх фахівців технологіям педагогічної медіації.

Необхідно зазначити, що процесі професійної підготовки магістрів слід приділити окрему увагу вивченню українського та міжнародного досвіду застосування медіації в освітньому просторі. Такий підхід дозволяє здійснити порівняльний аналіз практики провідних закладів, які використовують медіаційні технології, нормативних моделей і професійних стандартів, формує у магістрантів здатність адаптувати зарубіжні підходи до вітчизняного освітнього контексту та оцінювати ефективність медіаційних стратегій.

При цьому інтеграція базових знань, отриманих під час навчання на бакалавриаті із орієнтацією перш за все на практику, як зазначають Л. Кондрацька та І. Толмачова [1, с. 60-61], відіграє важливу роль для ефективного формування професійних компетентностей у магістрантів педагогічних спеціальностей. Це стосується і соціально-медіаційної компетентності. Подібна діяльність передбачає органічне поєднання теоретичної підготовки з практичним застосуванням здобутих знань у процесі навчання. Реалізація цієї умови здійснюється шляхом побудови навчальних програм за модульним принципом, де кожен теоретичний блок супроводжується практичними завданнями, спрямованими на опрацювання конкретних ситуацій педагогічної взаємодії. Особливе місце посідає аналіз кейсів, у яких відображено типові конфліктні ситуації між учнями, педагогами та батьками, а також пошук шляхів їх конструктивного вирішення через медіаційні підходи.

Орієнтація на практикозорієнтований підхід забезпечує розвиток у магістрантів здатності визначати сутність проблеми, ідентифікувати сторони конфлікту, здійснювати комунікативну діагностику, добирати адекватні методи посередництва. Це дозволяє не лише засвоїти теоретичні основи медіації, а й розвинути практичну готовність до їх застосування в умовах шкільного середовища, де конфліктні ситуації мають особливу динаміку та соціальну чутливість.

Дослідники суголосні у позиції, що самостійна дослідницька робота у магістрантів розглядається як необхідна умова розвитку їхнього критичного та аналітичного мислення, що на нашу думку безпосередньо впливає на якість формування соціально-медіаційних компетентностей [1; 2]. У процесі виконання індивідуальних або групових досліджень студенти аналізують соціально-психологічні механізми виникнення конфліктів у шкільному середовищі, оцінюють ефективність існуючих медіаційних практик, розробляють власні моделі врегулювання суперечностей у педагогічних колективах.

Такі дослідження можуть включати проведення анкетувань, інтерв'ю, спостережень, порівняльний аналіз застосування медіації в освіті. Результати дослідницької діяльності повинні обговорюватися на наукових семінарах і конференціях, що сприяє формуванню у магістрантів навичок аргументованого представлення власної позиції, обґрунтування висновків та рекомендацій. Самостійна робота в цьому контексті виступає не лише засобом наукового пізнання, а й інструментом професійного становлення майбутнього педагога-медіатора, формуючи його здатність до саморефлексії, саморозвитку та впровадження інноваційних практик у власну діяльність.

При цьому окрім класичних лекційно-семінарських занять у процесі професійної підготовки фахівців слід включати новітні інтерактивні методи та форми роботи. Зокрема, упровадження тренінгових технологій і симуляцій, що забезпечують моделювання реальних ситуацій переговорів; використання ж прийомів посередництва та фасилітації слід спрямувати на практичне відпрацювання поведінкових і комунікативних стратегій, необхідних майбутнім педагогам для ефективної взаємодії в умовах конфлікту. Слід зауважити, що тренінгові заняття рекомендовано орієнтувати на відтворення типових ситуацій шкільного середовища – непорозумінь між учнями, педагогами, адміністрацією чи батьками – з метою формування вмінь конструктивного врегулювання суперечностей. Симуляційні методики дозволяють магістрантам занурюватися в роль медіатора, учасників конфлікту або спостерігача, що сприяє розвитку здатності аналізувати ситуацію з різних позицій, зберігати нейтральність і дотримуватися принципів добровільності та конфіденційності.

У процесі використання тренінгових технологій відпрацьовуються навички активного слухання, емпатійного реагування, невербальної комунікації, контролю емоцій, а також уміння формулювати нейтральні висловлювання, які знижують рівень напруги між сторонами. Крім того використання рольових ігор та фасилітаційних вправ сприяє розвитку гнучкості мислення, підвищенню емоційної компетентності та формуванню навичок командної взаємодії. У такий

спосіб тренінгові технології стають не лише методом навчання, а й засобом формування професійної поведінки майбутнього педагога-медіатора.

Окрім того, у сам навчальний процес мають бути інтегровані елементи медіації, зокрема бути включеними у зміст навчальних дисциплін психолого-педагогічного, соціального, управлінського та правового циклів. Рекомендовано збагачення змісту навчальних програм через спрямування на формування у магістрантів цілісного уявлення про медіацію як соціально-педагогічний інструмент попередження та розв'язання конфліктів у закладах освіти.

Під час проходження студентами медіаційно-педагогічної практики забезпечується поглиблення набутих знань у реальному освітньому середовищі і вдосконалення практичних навичок використання прийомів педагогічної медіації, що сприяє розвитку професійної самостійності, відповідальності та здатності ефективно застосовувати медіаційні технології у взаємодії з учнями, педагогами та батьками, формуючи практичну готовність до посередництва й попередження конфліктів у педагогічній діяльності.

Висновки. Таким чином, формування соціально-медіаційних компетентностей у магістрантів педагогічних спеціальностей є складним, багаторівневим процесом, який потребує системного підходу й цілеспрямованої організації освітнього середовища. Соціально-медіаційна компетентність педагога формується як інтегративне утворення, що включає когнітивний, операційно-діяльнісний, мотиваційно-ціннісний та емоційно-регулятивний компоненти, які в комплексі забезпечують готовність майбутнього педагога до ефективного посередництва у вирішенні конфліктів.

Ефективність процесу формування відповідних навичок забезпечується через конкретні педагогічні умови: інтеграція українського та міжнародного досвіду медіації, поєднання теоретичних знань із практичними кейсами, стимулювання самостійної дослідницької роботи студентів, використання тренінгів і симуляцій, інтеграція медіаційних елементів у навчальні дисципліни, залучення практиків-медіаторів в освітній процес та медіаційно-педагогічна практика у закладах загальної середньої освіти.

Реалізація вищезазначених умов сприяє розвитку професійної готовності педагогів до конструктивного врегулювання конфліктів, застосування медіаційних технологій у взаємодії з учнями, колегами та батьками, а також формуванню здатності підтримувати безпечний, доброзичливий та інклюзивний освітній простір. З вивченням провідного зарубіжного досвіду розвитку і впровадження педагогічної медіації в закладах освіти вбачаємо перспективи наших подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Кондрацька Л., Толмачова І. Формування педагогічної компетентності у майбутніх магістрів психології. *Імідж сучасного педагога*. 2021. № 4. С. 58-63.
2. Красильникова, Г. В., Красильников, С. Р., Герніченко, І. І. Формування управлінської компетентності магістрів професійної освіти під час навчання в університеті. *Академічні візії*. 2023. № 20. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8038799>
3. Кулик А. Медіація педагогічного партнерства в Новій українській школі: Методичні рекомендації. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01009y8h-6041.doc.html> (дата звернення: 28.10.2025).
4. Пархоменко О. Формування медіаційних навичок в освітньому процесі URL: <https://naurok.com.ua/post/formuvannya-mediacyynih-navichok-v-osvitnomu-procesi> (дата звернення: 28.10.2025).
5. Наровська К. Б. Основні засади навчання базовим навичкам медіатора / під ред. К. Наровської. Київ : Видавець В. Захаренко. 32 с.
6. Лєко Б., Чуйко Г. Медіація: підручник. Чернівці : Книги – ХХІ. 520 с.
7. Доляновська І. М. Медіація як один із способів захисту прав і свобод дитини в умовах освітнього середовища. *Виклики для правової системи України в період військового стану: матеріали круглого столу* (8 жовтня 2024 р.). Київ: Університет «КРОК». 2024. С.25-29.